

A JUMARTOK V.

A JUMARTOK EMLÍTÉSE A 18. SZÁZADBAN (FOLYTATÁS)

Írta, fordította, szerkesztette: **Dr. Kenéz Árpád**
 (Állattenyésztési Teljesítményvizsgáló Kft.),
 Eugene McCarthy PhD Jumarts:
 Horse-cows and donkey-cows
 című munkája alapján

1771-ben szintén említésre kerülnek a jumartok, de Georges-Louis Leclerc, Comte de Buffon természettudós néhány jumart egyed részletes boncolása után kritikát fogalmazott meg, miszerint ezek az állatok nem a szarvasmarha és ló hibridjei, hanem sima ló-szamár öszvérek, és hogy a jumart csak egy kitalált név. A szarvasmarha és a ló anyyra távol állnak egymástól, hogy nem lehetséges, hogy utódot nemzenek. Hiszen az egyik szarvalt párosujjú patás, összetett gyomorral, míg a másik páratlan ujjú patás, egyszerű gyomorral. Ivarszerveik is eltérők annyira, hogy már a párosodás is kizárt, nem, hogy az utód megfogása. Ám Buffon nagyszabású művének 1789-ben kiadott Supplément à l'histoire des quadrupèdes részében említést tesz egy bikáról, ami naponta akár 3-4 alkalommal is közösült egy ló kancával, amelyből utód nem született.

Ugyanebben az időszakban (1777) Johann Jacob Volkmann német író arról számolt be, hogy Cassel tartománygrófjának menaszériájában (cirkuszi fellépésekhez használt állatsereg - a szerző megjegyzése.) két élő jumart, egy Savoyában tenyésztett hím és nőtény volt látható. Ezt a híres lószakértők Johann Gottfried Prizelius (1777) és Georg Hartmann (1786) is megerősítették.

Karl Heinrich von Gleichen diplomata pedig egy olyan németországi esetet is feljegyzett, amelyet Hartmann ismét csak megerősített. Gleichen elmesélte, hogy fiatal korában, amikor „a bayreuth-i nagyistállóban dolgoztam, gyakran láttam két (jumartot)... A Bayreuthban látott egyedeket 1755-ben Arles-ban vásárolták darabonként több mint száz fontért. Habár nem volt világos, hogy apjuk melyik fajhoz tartozik, felépítésük egyértelműen számárra utalt, amivel néha össze is tévesztették őket. Nem sokkal voltak nagyobbak, mint a molnáraink által használt legnagyobb szamarak. Pejszínű csődörök voltak, széles homlokkal, nagy fejjel. A fülük nem volt hosszú, de a nyakuk, a hátuk, a lábuk, a patájuk és a farkuk olyan volt, mint a szamáré, és a hangjuk is majdnem olyan volt, mint a szamaraké. Ezen kívül nagyon harapósak, aljasak és makacsok voltak, és ha a legkisebb esély is kínálkozott, azonnal rátámadtak a lovaszra. Erősek voltak, naponta igen nehéz, kenyerekkel teli rakományokat hurcoltak a pékségből a településre, amely mintegy negyedórányira volt. Senki sem tudta, hány évesek, de az ilyen állatok általában 25 vagy 26 évig élnek. Ezek a lények ritkán természetesebbek a legnagyobb szamárnál, ám egy megbízható barátom, aki Madridban töltött néhány évet, biztosított arról, hogy az ottani király istállójában látott egy, a legnagyobb öszvérüknél is nagyobb jumartot, amely hátasként szolgált.”

François-Alexandre de Garsault, híres lószakértő, „a király lovas mestere” titlussal is bíró szakember 1787-ben, Párizsban megjelent, Nouveau Parfait Marechal művében a következőket írja:

„Az öszvérek olyan bestiák, amelyeket leggyakrabban számárcsödör és lókanca, ritkábban pedig számárkanca és lócsödör keresztezésével hoznak létre. A jumartok is hasonló lények, amelyek viszont szarvasmarha bikától és ló- vagy számárkancától születnek, vagy pedig számárcsödörtől és szarvasmarha tehéntől származnak. Mindkét keverék steril, bár úgy tűnik, hogy rendelkeznek a szaporodáshoz szükséges összes szervvel. Az öszvérek lényegesen gyakoribbak, mint a jumartok, hiszen sokkal hasznosabbak, főként a hadviselésben. A számártól kapják erős patájukat, biztos talpukat és a betegségekkel szembeni jó ellenállóképességüket. Ezen állatok erős hátuknak köszönhetően sokkal nagyobb súlyt képesek hordani, mint egy ló. Egy-egy egyed jó hátas is, de ez ritka... (az öszvérekről szóló további információ közlésétől itt eltekintünk). A jumart kistermetű állat, kicsivel nagyobb, mint egy számár, ám rendkívül erős. Feje inkább bikáéhoz hasonlítható, széles homloka és nagy pofája miatt előlről nézve szinte szarv nélküli bikának tűnik. A jumartok Dauphiné hegyvidéki tartományában gyakoriak, ahol teherhordó állatként használják őket.

Öszvér kialakításakor a tenyésztő ivarzó számárkancával ingerel egy számárcsödört, majd közvetlenül fedeztetés előtt a számárkancát kicseréli egy ivarzó lókanca. A jumartot hasonlóan állítottak elő, azaz egy bikát egy ivarzó tehénnel, vagy egy számárcsödört ivarzó számárkancával izgattak fel, melyet aztán lecseréltek. A ló- vagy számárkancák és bikák keresztezéséből kapott jumartok abban különböznek a tehénből és számárcsödörből kialakítottaktól, hogy az utóbbiak felső állkapcsából hiányoznak a metszőfogak.” McCarthy megjegyzése a fentiekhez: „Úgy tűnik, M. de Garsault az egyetlen olyan szerző, aki megemlítette e keresztezés fogakra gyakorolt hatását.”

André Sarcey de Sutières agronómus 1788-ban egy szemtanú leírását jegyezte le: „Nekem három jumartom volt, melyek mindegyike nagy szolgálatot tett számomra. A legmagasabb három láb három hüvelyk magas volt [a marnál mérve], és vörös szőret nyomokban mélybarna foltok tarkították. A lábai olyanok voltak, mint a számaré, de a térde, a tehénére emlékeztetett. A mellkasa szélesebb és kerekesebb volt, mint a számaré, a felső állkapcsa pedig rövidebb volt, mint az alsó. A pofája, a homloka és a szeme is pontosan olyan volt, mint egy tehéné, ám a füle egy kicsit szélesebb és rövidebb volt, mint a számaraké. Farka

és gerince olyan volt, mint egy számaré, bár a lágyéki rész felépítése a tehénekére hasonlított.” A továbbiakban pedig azt írta le, hogy mennyire hasznosak a jumartok: „Kevés állat van, amely olyan jól szolgálja az embert, mint a jumart, és ha ezeknek a lényeknek az erejét a méretükhöz viszonyítjuk, akkor ez az állat mind közül kimagaslik. A legnehezebb terhet is elbírná, és kitarthat, mint bármely más teherhordó állat. Ha pedig kocsit húz, egy jumart hamarabb szakítaná el a gyeplőt, mint hogy egy pillanatra is megálljon.”

1. kép: André Sarcey de Sutières mezőgazdasági témájú füzeteket írt. Itt látható a vonatkozó példány belső borítója és a jumartokról szóló rész első oldala (1788, <https://gallica.bnf.fr/>)

Egyes források szerint a 14 évig használt francia forradalmi naptár Messidor havának 15. napját Fabre d'Églantine francia színész, költő és politikus javaslatára a Jumartokról szerették volna elnevezni, ám az végül a chamois (zerge) nevet kapta (1793).

MESSIDOR.	
Dixième mois. Du 19 Juin au 18 Juillet, (vieux style.)	
Prémil.	1. Saigne.
Deuil.	2. Avaine.
Trois.	3. Oignon.
Quatri.	4. Vinaigre.
Quint.	5. M e s s i d o r.
Sixi.	6. Bœuf.
Septi.	7. Carotte.
Octi.	8. Échalote.
Neuvi.	9. Aloyau.
Dixi.	10. F A U C I L L E.
Prémil.	11. Carotte.
Deuil.	12. Artichaut.
Trois.	13. Garçon.
Quatri.	14. Lard.
Quint.	15. J o m a r t.
Sixi.	16. Tabac.
Septi.	17. Grenaille.
Octi.	18. Oge.
Neuvi.	19. Carotte.
Dixi.	20. P A R C.
Prémil.	21. Mouton.
Deuil.	22. Camis.
Trois.	23. Haricot.
Quatri.	24. Omelette.
Quint.	25. F i n a n c e.
Sixi.	26. Sauc.
Septi.	27. Au.
Octi.	28. Vieux.
Neuvi.	29. H.
Dixi.	30. C H A L É M I E.

2. kép: A d'Églantine által javasolt nevek a Messidor hónap napjaira vonatkozóan. Az 5. napon az öszvér (mulat) a 15. napnál pedig a jumart neve látható (D'Églantine, 1793).

A felhasznált források a szerzőnél megtalálhatók.

